

УДК 174-057.212

Н.В.БЕЛЯЄВА

(Полтава)

СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Ключові слова: менеджер, професійна етика менеджера, професійно-етичні якості.

Актуальність та постановка проблеми. Зміни, що відбуваються нині в Україні в усіх галузях життя суспільства: політичній, економічній, соціальній, – вимагають активного пошуку нових форм і методів управління державою; переходу до ринкових відносин, приватної та колективної форм власності; інтелектуалізації виробництва та установ; виникнення нових галузей виробництва, науки і культури; масове впровадження прогресивних технологій та інновацій.

«Інновації стають тим механізмом, який дає можливість здійснити в усіх галузях діяльності процес випереджального розвитку і забезпечить приєднання України до високотехнологічних держав. Сучасна Україна вважається країною, яка входить до «ринків, що народжуються» (emergingmarkets)» [3, с.4].

Подальший розвиток суспільства науковці пов'язують із такими факторами, як демократизація, гуманізація, професіоналізм, інтеграція у світову культуру, пріоритетизація особистості. Це стосується усіх галузей і, у першу чергу, тих, які зачіпають систему взаємодії «людина-людина». До них належить і управління. Людина перестає бути засобом управління та стає його метою. За таких умов актуальною стає підготовка висококваліфікованих менеджерів, здатних працювати з людиною і для людини, творчо ініціативних, спроможних адекватно реагувати на постійні зміни в суспільстві, що супроводжуються стресами й конфліктами, вирішувати соціально-психологічні суперечності, ефективно діяти у виробничих ситуаціях.

Один із перспективних напрямів становлення особистості ефективного керівника ми вбачаємо у вихованні професійно-етичних якостей майбутнього менеджера, що включає формування характеру спілкування, використання глибинних психологічних ресурсів та усього творчого потенціалу особистості фахівця.

Питання моралі й етики управлінської діяльності в їх практичному втіленні є одними з головних детермінант ефективного управління. Упевнено можна сказати, що будь-яке питання реального здійснення управлінської діяльності має етичний аспект, оскільки головним, визначальним в управлінні є людський фактор – люди з їхніми інтересами, потребами, поглядами, емоціями. У цьому комплексі моральних стосунків суттєву роль відіграє така їх специфічна форма, як професійно-управлінська, яка виникла й удосконалюється на основі поділу суспільної праці та соціальних функцій, виділення управлінської роботи як професії.

Кожна професія має свою власну мораль. Професійна етика позначає деяку сукупність рис професії, що вказують на якісну характеристику відносин як усередині виробничої групи, так і її ставлення до суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури показує, що питаннями професійної етики, розвитку професійно-етичних якостей займалися багато вчених, зокрема, теоретичні засади професійної етики досліджувалися в роботах В.А.Малахова, О.Козієвської В.Н.Бакштановського. Рядом учених розглядалися специфічні особливості професійної етики в конкретних видах професійної діяльності: правоохоронній

(О.В.Афанасьєва, О.М.Бандурка, Г.В.Дубов, А.В.Опальов, А.Д.Кузнецова та ін.); військовій (В.І.Вдовюк), педагогічній (С.Г.Лаптенко, І.І.Чернокозов, В.Н.Чернокозова); психологічній (Д.В.Комісаренко, Е.Л.Носенко); державній службі (В.Бакуменко, З.Балюк, Л.Воронько, А.В.Ліпенцев, М.Рудакевич).

Глобальні тенденції розвитку освіти в Україні, нові підходи до підготовки фахівця нового покоління досліджувалися в працях С.У. Гончаренка, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, В.І. Лугового, Л.П. Пуховської, О.Я. Савченко, О.В. Сухомлинської та ін.

Проблеми розвитку теорії загального та інноваційного менеджменту знайшли своє відображення в працях М. Альберта, І.Т. Балабанова, А.С. Гальчинського, В.М. Гейця, С.Д. Ільєнкової, А.К. Кінаха, Н.В. Краснокутської, В.В. Крижка, М. Мескона, Ю.П. Морозова, Є.М. Павлютенкова, М. Портера, В.П. Семиноженка, В.М. Смирнова, Р.А. Фатхутдінова, Ф.І. Хміля, Ф. Хедоурі та ін.

Аналіз теоретичних досліджень дає змогу стверджувати, що професійна етика займає вагомe місце в професійній діяльності майбутнього менеджера.

Постановка цілей статті.

Метою дослідження є проаналізувати теоретичні джерела щодо змісту понять «менеджер» та «професійна етика», визначити складові професійно-етичних якостей керівника.

Виклад основного матеріалу. Для обґрунтування значущості виховання в майбутніх менеджерів професійно-етичних якостей спочатку розкриємо сутність поняття менеджера та професійної етики.

У перекладі з англійської мови «менеджер» означає «керуючий», «директор», «уповноважений вести переговори» тощо.

У великому тлумачному словнику української мови під менеджером розуміють: по-перше, людину, яка відповідає за координацію та контроль над організацією праці; по-друге, того, хто управляє промисловим, торговим, фінансовим та іншим підприємством; по-третє, підприємця в царині мистецтва, який організовує тренування і виступи спортсменів та концертну діяльність артистів [2, с. 518].

М.О.Бесєдін, В.М. Нагаєв зазначають, що американці «менеджмент» тісно пов'язують із «менеджером», суб'єктом управління, який діє в певній організації. Говорячи про менеджера, мають на увазі професійного керівника, який усвідомлює, що він є представником особливої професії, а не просто спеціалістом, який керує адміністративно-економічними процесами. Менеджер – це людина, яка пройшла спеціальну підготовку з керування виробничими колективами [1, с. 3].

На думку Л.Г.Дідковської, П.Л. Гордієнко, менеджери – «це прошарок професійних управляючих, головним завданням яких є координація й організація діяльності колективів на основі врахування об'єктивних законів і закономірностей, тобто управління на науковій основі» [4, с.5].

І.М.Цимбалюк, наголошуючи на паралельному використанні понять «керівник» і «менеджер», відмічає, що менеджер – це суб'єкт, що здійснює управлінські функції; спеціаліст, який здійснює свою діяльність у виробничих та економічних структурах; людина, котра організовує роботу певного числа працівників, керує сучасними методами. Керівник – це особа, на яку офіційно покладені функції управління установою та організації її діяльності [7, с.17-18].

Підсумовуючи різні підходи до сутності цього поняття, можна говорити про менеджера як суб'єкта управління, що організовує ефективну взаємодію всіх суб'єктів організації між собою та зовнішнім середовищем, здійснює свідомий вплив на процеси та на людей, які беруть у них участь, із метою спрямування діяльності в потрібному напрямку для отримання бажаних результатів.

Професія менеджера належить до типу «людина-людина» і потребує здібностей, що забезпечують успішну взаємодію між людьми, розуміння й ефективний вплив на них, встановлення контактів, організацію сумісних дій.

Нині посилюється орієнтація на людину як найвищу цінність процесу управління. Тому дослідження професійної етики менеджерів є перспективною лінією у цьому напрямку, бо саме ця професія, пов'язана з управлінням людьми та організацією їх цілеспрямованої спільної діяльності, має всеохоплюючий характер. Рівень її ефективності позначається практично на функціонуванні кожної ланки нашого суспільства незалежно від розмірів, сфери діяльності чи значимості в соціумі.

Управлінська професія має давню історію, традиції, риси й особливості, які носять комплексний характер, пов'язані з іншими видами трудової діяльності, оскільки сама праця з управління охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства.

Професійна етика увібрала великий історичний досвід розвитку професії. Ще в давні часи існували кодекси лікаря, вченого, офіцера, лицарські, самураїв. У Стародавньому Єгипті суворо дотримувалися кодексу чиновника, якого, на жаль, немає в сучасному суспільстві, хоча засади адміністративної моралі досить добре розроблено.

У період античної культури були сформульовані надзвичайно важливі етичні проблеми та різні варіанти їх вирішення, які в основному пізніше сприяли розвитку різних напрямків морального виховання в багатьох державах. До проблеми християнської моралі та духовності зверталися багато відомих філософів і педагогів. У слов'янській педагогічній науці фундатором цього напрямку вважається київський князь Володимир, який заклав підвалини до розуміння етичного та толерантного керівника.

У Повчанні Володимира Мономаха чітко сформульовані загальні моральні правила, серед яких і етичні правила добродійності, і повага до людини, й уміння бути корисним, бути вірним даному слову, робити людям добро й уникати зла, творити милостиню. На початку XVII століття висувається ідеал виховання нової людини: ділового джентльмена, який уміє вести справи, мислячої особистості.

Протягом історичного розвитку професійна етика формувалась як категорія, що позначає деяку сукупність рис професії, які вказують на якісну характеристику відносин як усередині професійної групи, так і її ставлення до суспільства. Моральні правила для різних професій є різними, а іноді й протилежними. Належність людини до тієї чи іншої групи певною мірою формує її особистісні якості, визначаючи конкретні правила поведінки. В Англії, наприклад, у XVIII ст. різники і хірурги не мали права бути засідателями на суді, оскільки їхня професія могла прищепити їм несприйняття крові й страждань. Торгівля, як стверджував Монтеск'є, навпаки, формує в людини поблажливість. Цьому, на його думку, сприяє знання різних звичаїв, що усуває упередженість та взаємну залежність між тим, хто хотів купити, і тим, хто хотів продати [6, с. 118].

Етика в тлумачному словнику російської мови [5] визначається як філософське вчення про мораль, її принципи розвитку та ролі в суспільстві, сукупність норм поведінки, мораль будь-якої суспільної групи, організації тощо.

Тому професійну етику можемо розглядати як форму вияву суспільної моралі, сукупність соціально зумовлених моральних норм поведінки особистості, які реалізуються у практичній діяльності та взаємовідносинах із людьми.

У професійній сфері існує два етичних аспекти:

- загальна етика (духовний аспект);
- професійна етика (практичний аспект).

Загальні етичні принципи визначаються шляхом систематичного вивчення проблеми людського вибору між поняттями про добре і погане, якими керується людина.

Професійна етика визначає загальні приписи щодо ідеальних форм поведінки та конкретні правила, в яких зазначено неприпустимі форми поведінки працівників відповідних професій. Загальні приписи акцентують увагу на встановленні правил діяльності: вони потребують високого рівня професіоналізму. Виконання детально розроблених конкретних правил забезпечує дотримання норм і стандартів професійної діяльності. Тому існує необхідність у кодексах професійної етики для конкретних професій, що конкретно визначають критерії поведінки та дозволяють вирішувати конкретні професійні проблеми.

Професійна етика – одна з фундаментальних теоретичних основ будь-якої професійної діяльності. Тому під професійною етикою розуміють науку про професійну мораль як сукупність ідеалів та цінностей, етичних принципів та норм поведінки, які відображають суть професії та забезпечують взаємовідносини між людьми, що складаються у процесі праці і походять із змісту їх професійної діяльності. Поряд з цим, професійна етика – це моральна самосвідомість професійної групи, її психологія та ідеологія.

Професійна управлінська етика будується на загальних принципах і вимогах загальнолюдської моралі, зумовлена завданнями, поставленими перед суб'єктами управління, а також містить моральні норми, що відображають особливості конкретної сфери діяльності. Управлінська етика є невід'ємною частиною управлінського мистецтва, органічно входить до змісту цього поняття і визначає його моральний зміст [8].

Результати досліджень. Нами було проведене дослідження, яке полягало у виявленні якостей, що є складовими професійної етики. Професійно-етичні якості (ПЕЯ) при цьому розглядалися як провідні у формуванні професіоналізму менеджера. Здійснено опитування слухачів магістратур зі спеціальностей 8.000009 «Специфічні категорії. Управління навчальним закладом» та 8.000003 «Специфічні категорії. Управління проектами» в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г.Короленка.

За результатами опитування важливі професійно-етичні якості професіоналізму майбутнього керівника нами було систематизовано в три групи:

- гуманістична складова ПЕЯ – здатність керівника до виявів гуманізму, поваги, порядності, справедливості, визнання прав людини, усвідомлення того, що управлінська діяльність потенційно володіє морально-виховними можливостями. суверенність особистості (особиста гідність кожного є недоторканою);
- перцептивна складова ПЕЯ – соціально-перцептивні здібності, потреба в турботі про інших людей, здатність до емпатії, до психологічної та моральної близькості з іншою людиною, постійне вивчення людей, знання їх потреб та інтересів;
- комунікативна складова ПЕЯ – повага і демократизм у спілкуванні керівника з підлеглими, колегами; уміння створити товариську довірливу атмосферу; ввічливість і коректність у спілкуванні; відповідальне ставлення до своїх висловлювань.

Висновки. Особливість професії менеджера як професії системи «людина-людина», вимоги, що ставить до керівника професія, для забезпечення успішної взаємодії між людьми зумовлює виділення професійної етики майбутніх керівників у відносно самостійний розділ етичної науки, що вивчає застосування як загальних норм моралі, моральності в діяльності та повсякденній поведінці фахівця будь-якого профілю, так і особливих норм професійної моралі, які виникають та

втілюються тільки в даній професійній управлінській групі. Характер, зміст норм і вимог професійної етики майбутніх менеджерів обумовлені розмаїттям видів професійно-моральної діяльності, моральних відносин, сфер, в яких ці відносини складаються і виявляються. Подальші дослідження вбачаємо у створенні методики виховання професійно-етичних якостей майбутніх менеджерів як важливої складової їх підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Бесєдін М.О. Основи менеджменту: оцінно-ситуаційний підхід (модульний варіант). Підручник / М.О Бесєдін., В.М.:Нагаєв. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 496 с.
2. Великий тлумачний словник української мови / Укл. і головний ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Даниленко Л. І. Теоретико-методичні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах. 13.00.01 – загальна педагогіка й історія педагогіки. Автореф. дис. докт. пед. наук. / Л. І. Даниленко – К: “Міленіум”, 2005 – 47 с.
4. Дідковська Л.Г. Менеджмент: Навчальний посібник / Л.Г. Дідковська, П.Л. Гордієнко – К.: Алеута, КНТ, 2007. – 516 с.
5. Ефремова Т.Ф. Новый словарь русского языка // Электронный ресурс: http://zipsites.ru/books/slovar_pdf_efremova/
6. Росенко М. Н. Основы этических знаний. / Оформление обложки А. Олексенко, С. Шапино./ Под. ред. М. Н. Росенко– СПб.: Издательство «Лань», 1998. – 246 с.
7. Цимбалюк І.М. Психологія управління: Навч. посіб. / І.М. Цимбалюк. – К.: ВД «Професіонал», 2008. – 624 с.
8. Яновский А. Этика предпринимательства / А. Яновский, М. Яновская // Хозяйство и право.. – 1993. – № 4. –С. 22-28.

*Н.В.Беляева
(Полтава)*

СУЩНОСТЬ И СОСТАВЛЯЮЩИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЭТИКИ БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ

В статье раскрываются содержание понятий «менеджер» и «профессиональная этика», важнейшие аспекты профессиональной этики менеджера, представлены составляющие профессионально-этических качеств будущих менеджеров.

Ключевые слова: менеджер, профессиональная этика менеджера, профессионально-этические качества.

N.V. Belyaeva

ESSENCE AND COMPONENTS OF PROFESSIONAL ETHICS FOR FUTURE MANAGERS

The article deals with the meaning of «manager» and «professional ethics», the most important aspects of manager`s professional ethics, presented the components of future managers` features of professional ethics.

Key words: manager, professional ethics of manager, professional ethics features.